

*Ремех Т. О.,
канд. пед. наук, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

*Пишко О. Л.,
канд. пед. наук, методист кабінету суспільно-гуманітарних
предметів Рівненського ОІППО*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Якісна освіта – стратегічний ресурс розвитку людини, суспільства, держави. Однією з умов підвищення її рівня є створення освітнього середовища, ґрунтованого на справедливості, чесності та відповідальності.

Законодавче унормування академічної доброчесності означає, що кожний учасник освітнього процесу має послуговуватися цими етичними принципами і правилами у навчанні, викладанні, науковій/творчій діяльності для забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових/творчих досягнень, вживати для цього відповідні заходи на всіх рівнях освіти. Однак переважна більшість випускників закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) не володіє означеними компетенціями. Тож комбінація «сору-paste» стає універсальним, почасти єдиною можливим способом виконання навчального завдання, написання будь-якої роботи задля отримання позитивної оцінки. Тож констатуємо проблему: після школи до вишів приходять студенти без сформованої культури академічної чесності [1]. Відтак спостерігається значний розрив між школою та університетом.

Академічна доброчесність є важливою наскрізною тематичною лінією освітнього процесу, особистісною цінністю, що формується впродовж усього навчання при опануванні учнями різними предметами та їхній участі в позаурочній діяльності. Це чеснота, навичка (набуте автоматизоване вміння), тому її розглядають і як процес, і як результат.

На наше переконання, академічна доброчесність – це здоров'я освіти. Усвідомлення цього має стати поштовхом для формування дієвого «рецепту академічної доброчесності» для здобувачів освіти ЗЗСО. Утім, переважна більшість методичних рекомендацій зосереджена на тому, як навчати учнів уникати плагіату й розвивати навички академічного письма [2; 3; 4; 5].

Із метою з'ясування стану проблеми формування культури академічної чесності в учнів закладів загальної середньої освіти 11-18 лютого 2021 року нами було проведене он-лайн опитування вчителів ЗЗСО. Google анкета із 14 запитань [6] була розміщена у Facebook, зокрема, на сторінці відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України [7] та надіслана електронним листом вчителям 7 експериментальних ЗЗСО.

Представимо результати аналізу найсуттєвіших запитань та відповідей.

В опитуванні взяло участь 98 респондентів – учителі практично всіх предметів ЗЗСО Донецької, Кіровоградської, Київської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Черкаської областей та м. Києва. Серед них найбільше тих (41,8 %), хто викладає історію, правознавство, громадянську освіту. Відповіді стосовно стажу роботи показали, що найактивнішими були вчителі, які працюють понад 15 років (близько 60 %), 19 % – вчителі зі стажем роботи 5–10 років, 15 % – 10–15 років, незначна частина респондентів (близько 6 %) працюють вчителями до 3 років.

Далі нас цікавило розуміння вчителями поняття «культура академічної чесності». Із відповідей респондентів слідує, що переважна більшість (понад 60 %) зводить це поняття до обов'язку перед собою; 40,6 % усвідомлює її цінність; приблизно по 30 % – розуміють як засіб перевірки на плагіат або кінцевий результат створення власної роботи; для майже 19 % – це освітня концепція, а 16,7 % – процес створення власного продукту.

Із 98 респондентів поінформовані про культуру академічної доброчесності (зокрема, про її принципи, важливість дотримання) – 67,3 %, значно менше (близько 25 %) лише починають розбиратися в цьому питанні, а от тих, хто потребує додаткової інформації, виявилось 7 %. Щодо інформування учнів про необхідність і важливість дотримання принципів академічної доброчесності при створення ними творчих і дослідницьких робіт близько 92 % вчителів обрали відповідь «так».

Серед принципів академічної доброчесності, які вчителі спроможні добре пояснити учням, найбільше вказали чесність (близько 86 %), відповідальність – 66,3 %; повагу відмітили 57 %, справедливість – 52 %, довіру – 15,3 %; лише 5 % обрали мужність.

Ми поцікавились також, який термін найточніше характеризує порушення академічної доброчесності. Очікувано переважна більшість респондентів вказали на плагіат (45 %). Приблизно по 16 % розуміють це поняття як обмін і списування, 11 % як крадіжку і лиш 7 % як шахрайство. Тож із відповідей на зазначені вище три запитання слідує, що якщо вчителі й інформують учнів про академічну доброчесність, то власне з такого її розуміння ними.

Респонденти визначились і з причинами недотримання культури академічної чесності. Значна кількість вчителів вважають причиною необізнаність, непоінформованість у ключових аспектах питання (близько 58 %) та брак навичок створення робіт різного виду (49 %). Такі цифри дисонують з тим, що переважна більшість респондентів інформує учнів про академічну доброчесність. Учителі також вказали як причини: часові обмеження для створення роботи (33,7 %), відсутність чітких інструкцій, алгоритмів (30,6 %), слабкий контроль з боку керівника/вчителя (24,5 %). Для незначної кількості опитаних причинами є або відсутність зворотного зв'язку (10,2 %), або погано побудовані завдання (5,1 %).

Щодо потреби введення в ЗЗСО факультативного/елективного курсу для учнів із академічної доброчесності, то 2/3 респондентів (65,3 %) очікувано для нас відповіли «так»; 34,7 % – «ні». Насамкінець респондентам було запропоновано оцінити (на шкалі від 0 до 10) власну готовність викладати такий курс. Найбільша кількість вчителів поставили позначки ближче до цифри 10: «8» – (19,4 %), «7» – 15 %, а ось на серединній відмітці «5» знаходиться 17,3 % і лише 4,1 % оцінили свою готовність у 0 балів.

Утім, наразі у порівнянні зі станом проблеми для закладів вищої освіти бракує методичних розробок щодо виховання культури доброчесності в учнів, процедур об'єктивного оцінювання та викриття списування [1], а відсутня дієва підтримка Міністерства освіти і науки України в цьому питанні щодо ЗЗСО.

Таким чином, побудова середовища, сприятливого для дотримання академічної доброчесності в загальнонаціональному контексті – завдання усіх суб'єктів освітнього процесу та освітніх закладів. Розвиток культури академічної доброчесності як загальнонаціонального тренду створить такий світогляд сучасного світу та комунікації всіх задіяних в освітньому процесі, де неприпустимою буде сама думка про недоброчесну поведінку, а чесність та відповідальність за результати власної діяльності стануть основоположними принципами та поведінковою моделлю в будь-яких ситуаціях за будь-яких обставин. Привернення уваги до гострої потреби формування академічної доброчесності як однієї з ключових учнівських компетенцій є важливим не лише для навчання, а й для прийняття оптимальних рішень і розв'язання проблем, та, врешті-решт, для підвищення конкурентоспроможності особистості та її успішної самореалізації в будь-яких сферах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марковська М. Оцінки з брехнею та провокування списування. Як виховувати доброчесність у школі. URL: <https://nus.org.ua/articles/otsinky-z->

brehneyu-ta-provokuvannya-spysuvannya-yak-vyhovuvaty-dobrochesnist-u-shkoli/
(дата звернення: 17.02.2021).

2. Довідник з академічної доброчесності для школярів / за заг. ред. О. О. Гужви. 3-є вид., випр. і доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 66 с.

3. Універсальний навчальний посібник з академічної доброчесності для вчителів / за заг. ред. О. О. Гужви. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2017. 32 с.

4. Швадчак Н. Менше списувань – що може зробити вчитель. URL: <https://nus.org.ua/articles/menshe-spysuvan-shho-mozhe-zrobyty-vchytel/> (дата звернення: 16.02.2021).

5. Шліхта Н., Шліхта І. Виховуємо академічну доброчесність в школі: методичні вказівки для вчителів. К., 2019. 82 с.

6. Культура академічної чесності та школа: Google анкета для вчителів. URL: <https://forms.gle/rpxPVTdug4hAJsvf8>.

7. Результати анкетування: URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=296765021970790&id=107552070892087.